

Roma Katolik Kilisesi'nde Enterdi Uygulamaları

Interdict Practices in the Roman Catholic Church

Emine Meydan

Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Uzmanı,
e.meydan64@gmail.com & <https://orcid.org/0000-0001-5938-2742>

Ahmet Güç

Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
aguc@uludag.edu.tr & <https://orcid.org/0000-0002-6261-5428>

Makale Türü Article Type	Arařtırma Makalesi Research Article
Geliř Tarihi Date Received	24.09.2021
Kabul Tarihi Date Accepted	09.11.2021
Yayın Tarihi Date Published	31.12.2021
Atıf Citation	Emine Meydan & Ahmet Güç. "Roma Katolik Kilisesi'nde Enterdi Uygulamaları". <i>Oksident</i> 3/2 (2021): 83-104.
İntihal Plagiarism	Bu makale, <i>Turnitin</i> yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir. This article has been scanned by Turnitin and no plagiarism detected.
Doi	https://doi.org/10.51490/oksident.1000564

Öz

Enterdi, papa veya papanın yetki verdiği ruhbanların kişileri, toplulukları veya bir ülkeyi kiliseden, kilisenin sağladığı vaftiz, nikâh, dinî usullere göre gömülme gibi hizmetlerden mahrum etmesidir. Bu yasaklar belli bir süre için olabileceği gibi uzun yıllar da devam edebilir. Önceleri bir ıslah çabası olarak görülen enterdi zamanla otoriter güç uygulamasına dönüşmüştür. Aforoz cezasının bir nevi hafifletilmiş hali gibi görülen enterdi X. yüzyıldan itibaren tarih sahnesine çıkmıştır. Uygulamanın bu isimle anılması XII. yüzyılda yaygınlık kazanmıştır. Orta Çağ -özellikle XII. ve XIII. yüzyıllar- enterdinin kademeli şekilde papalar tarafından geliştirildiği ve yoğun olarak kullanıldığı çağdır. 1198'de İngiltere ve Leon, 1199'da Normandiya ve Fransa, 1200'de Fransa ve 1208'de İngiltere Krallıklarına verilen enterdi cezaları tarih kitaplarında yer almıştır. Bu makale, Türkiye'de Dinler Tarihi alanında nispeten ihmal edilmiş olan enterdi konusunda bilgi vermek amacıyla kaleme alınmıştır. Bu açıdan enterdinin tanımı, etkileri, aforozdan ayrılması, papalar tarafından geliştirilmesi ve kullanılması konu edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, enterdi, aforoz, Orta Çağ, kilise.

Abstract

Interdict is the deprivation of people, communities, or a country from the church or the services provided by the church, such as baptism, marriage, and burial according to religious procedures, by the pope or the clergy authorized by the pope. These prohibitions may remain for a certain period or continue for many years. The interdict was initially seen as a reforming effort and was later used as an authoritarian power. The practice of interdict, seen as a kind of mitigation of the punishment of excommunication, started in the 10th century. It is seen that the practice became established with this name in the XII century. Medieval - especially the 12th and 13th centuries- is when the interdict was developed and used extensively by popes. The interdiction punishments to England and Leon in 1198, Normandy and France in 1199, France in 1200, and England in 1208 took place in the history books. This article gives information about interdict, a relatively neglected subject in the History of Religions in Turkey. Thus, it deals with the definition of the interdict, its distinction from excommunication, its development, and its use by popes.

Keywords: History of Religions, interdict, excommunication, Medieval, church.

Özet

Roma Katolik Kilisesi, X. yüzyıldan itibaren yapmış olduğu çalışmalar neticesinde kiliseyi krallık makamı üstünde konumlandırmıştır. Bu üstünlük XIII. yüzyılda papalık makamında olan III. Innocent zamanında doruk noktasına erişmiştir. Kilisenin hedefleyip gerçekleştirdiği üstünlüğü sağlamada aforoz ve enterdi önemli bir yer teşkil etmiştir. Makalenin konusu olan enterdi bu süreçte papalar ve kanonistler tarafından çalışılmış, aforozdan ayrılmış ve yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Etki ve yetki alanı genişleyen papalığın, krallıklara müdahale etmesi ve kilise ile krallıkların karşı karşıya kaldıkları durumlarda kilisenin beklentileri doğrultusunda neticeye ulaşması için enterdi caydırıcı unsur olmuştur.

Enterdi, papa veya papanın yetki verdiği ruhbanların kişileri, toplulukları veya bir ülkeyi kiliseden veya sakramentlerden mahrum etmesidir. Bu yasaklar belli bir süre için olabileceği gibi uzun yıllar da devam edebilir. Önceleri bir ıslah aracı olarak görülen enterdi zamanla otoriter güç uygulamasına dönüşmüştür. Enterdiye maruz kalan kişi veya topluluklar ayinlere katılmak, kiliseye ait bir makama gelmek, vaftiz, nikah ve cenaze merasimlerinde kilisenin hizmetini almak gibi durumlardan mahrum kalmışlardır.

Tarihte enterdinin varlığını VI. yüzyıla kadar geri götürmek mümkündür. Çünkü Tours piskoposu Gregorius (539-594) yazdığı eserinde enterdiden bahsetmiştir. 869 yılında Laon piskoposu Hincmar enterdiyi kendi piskoposluk bölgesinde uygulamak istemiş fakat başpiskopos buna müsaade etmemiştir. Bir yüzyıl sonra 994 yılında Limoges piskoposu Alduinus kendi piskoposluk bölgesinde enterdiyi uygulamıştır.

Summary

The Roman Catholic Church positioned the church above the monarchy as a result of her efforts as of the 10th century. This superior position of the Church over the monarchy reached its peak during the papacy of Innocent III in the 13th century. Excommunication and interdict played an essential role in ensuring the Church's superiority. Interdict, the subject of this paper, was studied by popes and canonists in this process, separated from excommunication, and used extensively. Interdict became a deterrent tool for the papacy, whose area of influence and authority expanded to intervene in the kingdoms and achieve results in line with the expectations of the Church in cases where the Church and kingdoms were confronted.

Interdict is the deprivation of people, communities, or a country from the church or the sacraments, by the pope or the clergy authorized by the pope. These prohibitions may remain for a certain period or continue for many years. The interdict was initially seen as a reforming effort, later was used as an authoritarian power over time. Persons or communities subjected to an interdict were deprived of rights such as attending masses, being appointed to an office belonging to the Church, and receiving church services of baptism, wedding, and funeral ceremonies.

It is possible to date the existence of interdict in history back to the 6th century because Gregorius (539-594), the bishop of Tours, mentioned interdict in his work. In 869, Hincmar, bishop of Laon, wanted to implement interdict in his diocese, but the archbishop did not allow him to do so. A century later, Alduinus, bishop of Limoges, practiced interdict in his diocese in 994.

Like excommunication, the interdict was used as a means of prohibition as of

Aforoz ile benzerlik gösteren enterdi X. yüzyıldan itibaren bir yasaklama türü olarak kullanılmış, XII. yüzyılda tanımlaması yapılarak aforozdan ayrılmıştır. Aforoz, aynı yüzyılda büyük (major) aforoz ve küçük (minor) aforoz olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Büyük aforozla uğrayan kişi kiliseden ve kiliseyle ilgili bütün sosyal haklardan mahrum bırakılmıştır. Küçük aforozla ise kişi sakramentlere katılmaktan men edilmiştir. Aforoz, müminlere getirilen bu kısıtlamalarla insanlar üzerinde ağır bir etki yarattı. Bu sebeple kilise, aforoz yerine daha hafif ama aforoz kadar etkili bir cezaya ihtiyaç duymuştur. Enterdi de aforozdan daha hafif görülen, bir veya birden fazla kişiye verilebilen, muhataplarını da sakramentlerden mahrum bırakan özellikleriyle kilisenin bu ihtiyacı karşılamıştır. Kilise de XII. yüzyıldan itibaren enterdiyi geliştirme çalışmaları yapmıştır.

Enterdi XII. ve XIII. yüzyıllarda papaların fermanları, uygulamaları ve kanonistlerin çalışmalarıyla geliştirilmiş, kendi içinde lokal, personal, mixtum gibi çeşitleri oluşmuş ve sınırları belirlenmiştir. Bu üç türden local ve mixtum benzer özelliklerinden dolayı tek sayılmıştır. Böylece enterdi, genel (lokal ve mixtum) ve kişisel (personal) olmak üzere iki çeşit olarak görülebilir.

Enterdi çeşitlerinden olan kişisel enterdi, muhataplarını ayinlere katılmaktan ve sakramentleri yerine getirmekten alıkoyan yasaktır. Enterdi edilen kişi, kilise hizmetlerini almak için başka bir kiliseye gitme imkanına sahip değildir. Çünkü söz konusu durum ve kişi diğer kiliselere bildirilir.

Genel enterdi, papalık belgelerinde ve XIII. yüzyıl kaynaklarında en sık karşılaşılan enterdi türü olmuştur. Bu tür enterdiler aynı zamanda en çok bilinen ve daha dramatik sonuçlara yol açan hükümlerdir. Bir yerin sınırları

the 10th century, but later in the 12th century was properly defined and then separated from excommunication. In the same century, excommunication was divided into major and minor excommunication. The person subjected to the major excommunication was deprived of the Church and all social rights related to the Church. However, the person was banned from participating in the sacraments with minor excommunication. Excommunication has had a heavy impact on people with these restrictions placed on believers. Thus, the Church needed a lighter punishment instead of excommunication, but as effective as excommunication. Interdict also met this need of the Church with its features that were considered milder than excommunication, could be imposed on one or more people, and deprived them of sacraments. As of the 12th century, the Church worked on improving interdict.

In the 12th and 13th centuries, the interdict was developed both by popes' edicts or practices and by the works of canonists. Then it varied as local, personal, mixtum and its boundaries were determined. Because of their similarities, local and mixtum excommunications were considered as one. Therefore, it can be said that there are two types of interdicts, a general (local or mixtum) and personal.

Personal interdict prevents its addressee from participating in the rites and performing the sacraments. The person interdicted does not have the opportunity to go to another church to receive church services because other churches are also notified about the situation and the person in question.

The general interdict is the most commonly observed type of interdict as it can be encountered in the papacy documents and the 13th-century sources. These interdictions are also the most

içerisinde yerleşik ya da bu yerlerden geçen kişiler -enterdiye karşı dokunulmazlığa sahip olan ya da bu sınırların dışından geçen masum sakinler hariç- aleyhine verilen bir karardır. Bir yeri "günahlarla kirlenmiş" olarak ilan etmek, günahlarından arınmadıkça ibadete uygun olmadığı anlamına gelir.

Orta Çağ'da kilise enterdiyi dini otoriteyi savunma dışında siyasi ve ekonomik nedenlerle de kullanmıştır. Dolayısıyla enterdiyi kullanma sayısı artmıştır. Bu sebeple enterdi kullanımını kısıtlama konusunda düzenlemeler gerekmiştir. Çünkü enterdi o kadar çok kullanılmıştır ki gerek ruhbanlardan gerekse laiklerden birçok kişi papalıktan imtiyaz talep etmiş ve bu şekilde enterdiyle kaşı karşıya kalmaktan korunmaya çalışmıştır. Bununla birlikte III. Alexander, III. Innocent ve VIII. Boniface enterdiyi hafifletme yoluna gitmişlerdir. VIII. Boniface'dan sonra enterdi kullanımı azalmış, bu konuda farklı görüşler ortaya çıkmış ve yasaklarda yumuşamalar olmuştur.

Kilise, İngiltere Kralı I. William, Roma-Cermen İmparatoru II. Friedrich ve Fransa Kralı II. Philippe gibi krallara kişisel enterdi uygulayarak onlar üzerinde istediği etkiyi oluşturmuştur. I. William, papalığın önerdiği bir evlilik yapmadığı ve onay almadan başka bir kadın ile evlendiğinden dolayı Normandiya'ya enterdi uygulanmasına sebep olmuştur. II. Philippe, evlilik konusunda III. Innocent ile ters düşmüş ve bu davranışı sebebiyle Fransa'ya enterdi uygulanmasını engelleyememiştir. I. John piskoposluk seçimlerinde kendi otoritesini kullanarak papanın piskopos atamalarını kabul etmemiş, kilise mallarına ve gelirlerine el koymuştur. Böylece III. Innocent'in İngiltere'ye enterdi uygulamasına yol açmıştır. Ayrıca krallar ve tebaalarından başka Polonya ve

well-known ones, and they have the more dramatic outcomes. It is a decision made against people either residing in a location or passing by that location, excluding those immune to the interdict or those passing by outside that location. Declaring a place as "polluted with sins" means it is unsuitable for worshipping until it is cleansed of its sins.

The Church used interdict for political and economic reasons in the Middle Ages, apart from defending religious authority. Because interdict was used redundantly, and many clerics or laymen demanded privilege from the papacy or tried to avoid being faced with interdict in this way, regulations were needed to restrict interdicts. Thus, Alexander III, Innocent III, and Boniface VIII tried to make interdict less severe. After the time of Boniface VIII, the use of interdict decreased, different views emerged on this issue, and there occurred a softening in the prohibitions.

The Church created her impact on King William I of England, Roman-Germanic Emperor Friedrich II, and King of France Philippe II by laying personal interdicts on them. William I caused an interdict to be exercised on Normandy because he did not make a marriage proposed by the papacy and married another woman without obtaining the approval of the papacy. Philippe II had a difference of opinion with Innocent III on marriage, and as a result of this behavior, he could not prevent an interdict from being imposed on France. Using his authority in the diocese elections, John I did not accept the pope's appointments of bishops and confiscated the church's property and revenues. Thus, he caused Innocent III to exercise an interdict on England. In addition to the kings and their subjects, general interdicts were also laid on Poland and Scotland.

İskoçya'ya da genel enterdi uygulanmıştır.

Tarihte bilinen en son genel enterdi, 1606'da V. Paul tarafından Venedik Cumhuriyetine karşı ilan edilmiştir. Kişisel enterdi ise suç işleyenlere verilmeye devam etmiştir. 1917 tarihinde yürürlüğe konan Kilise Hukuku'nda enterdi hem disiplin hem de kefarete cezası olarak yer almıştır. 1983 tarihli Kilise Hukuku'nda ise disiplin cezası ve kişiyi ibadetten mahrum bırakma şeklinde mevcudiyetini korumuştur.

Son olarak papalığın enterdiyi kullanma amaçları; inananlarını ıslah etmek, onları itaate zorlamak, kilisenin çıkarlarını korumak, laik işlere müdahale etmek, halk nezdinde hem dinî hem de siyasi gücünü göstermek şeklinde sıralanabilir.

The last known general interdict in history was declared by Paul V, in 1606, against the Republic of Venice. On the other hand, personal interdict continued to be imposed on offenders. In the Canon Law enacted in 1917, the interdict was included both as a punishment and as a punishment for penance. In the Canon Law dated 1983, interdict endures as disciplinary punishment depriving a person of worship.

Finally, the motives behind the papacy using interdiction can be listed as correcting the believers, forcing them to obey, protecting Church's interests, interfering in secular affairs, and showing her religious and political power to the public.

Giriş

X. ve XVI. yüzyıllar arasında Roma Katolik Kilisesi, halk nezdinde etkin bir yere sahipti. Öyle ki her kasabanın bir kilisesi ve her şehrin bir katedrali vardı. Bu yapılar icra ettikleri fonksiyonlar açısından Batı Avrupa'nın yaşam merkeziydi. Aslında kilise, doğumdan ölüme günlük hayatın içinde yer almış, geniş topraklara sahip olmuş ve ekonomik güç elde etmişti.

Halk nezdinde büyük değer ve etkiye sahip olan kilisenin tarihinde, “enterdi” adı verilen yasağın dikkat çekici bir yeri vardı. Özellikle papalar sahip oldukları manevi güç sayesinde papalık ve krallıklar arasında geçen çekişmelerde enterdiyi geniş çapta kullanmışlardır. Krallıklar ile kilise arasındaki çekişme tarzında görülen bu ilişki her iki kurumun birbirlerine karşı tutumları ve sahip oldukları yetki oranında şekillenmiştir. Papalığın zaman içerisinde krallıklara nazaran etki ve yetkisinin genişlemesi krallıkların işlerine müdahale etmek, istenmeyen seçimleri geçersiz kılmak ve kilisenin tercihleri yönünde sonuca ulaşmak olarak kendini göstermiştir. Bunlar gerçekleşmediği takdirde tehdit yolunu kullanmak, kralları/prensleri aforoz etmek ve davranışları kilisenin beklentilerinden saptığında enterdi uygulamak ile neticelenmiştir.¹

Roma Katolik Kilisesi, bir veya birkaç kişinin günahları için bütün topluma verdiği enterdiyi hukuk açısından nasıl meşrulaştırmıştır? Böyle bir sorunun cevabını Papa Gelasius'un doktrininde görmek mümkündür. Papa Gelasius'a (492-496) göre Tanrı hem dinî gücü (sacerdatium) hem de kraliyet otoritesini (imperium) yaratmıştır. Bu iki güçten ilki insan varlığının manevi yaşam ile ilgili konulara, diğeri ise dünyevi meselelere hâkimdir ve birbiriyle uyum içinde çalışmalıdır. Bu, özünde “Sezar'ın hakkını Sezar'a, Tanrı'nın hakkını Tanrı'ya vermesi”² sözünün yansıması gibidir. XI. ve XII. yüzyıllarda krallıklar karşısında kilise laik toplum üzerinde hâkimiyet elde etmiştir. Bunun sonucu olarak kilise, mali mekanizması ve içeriği geliştirilmiş yargı sistemi için çalışmalar yapmıştır.³ Enterdi, XI. yüzyıla kadar, kilise hukukunda tedricen uygulanmış ve *Corpus Juris Canonici*'de halka açık ibadete, ayinlerin idaresine ve Hristiyanların cenaze törenine yasak koyma şeklinde tanımlanmıştır.⁴

¹ Marjorie Chibnall, *Anglo-Norman England* (Oxford: Basil Blackwell, 1986), 92-93.

² Matta, 22: 21.

³ Clifford R. Backman, *The Worlds of Medieval Europe* (New York: Oxford University Press, 2003), 262-268.

⁴ Christoph Von Scheurl, “Interdict”, *The New Schaff-Herzog Encyclopedia of Religious Knowledge* (New York: Funk & Wagnalls Company, 1910), 6: 21.

XII. ve XIII. yüzyıllarda ise enterdiyi geliştirme ve kullanma çalışmaları yoğunluk kazanmıştır. Bu anlamada papalar arasında III. Innocent (1198-1216), III. Honorius (1216-1227), IV. Innocent (1243-1254), IV. Alexander (1254-1261), IV. Nicolaus (1288-1292) ve VIII. Boniface (1294-1303) öne çıkmıştır. Papaların gerek fermanları gerekse uygulamaları ile enterdi aforozdan ayrılmış, kendi içinde bölgesel (local), kişisel (personal) ve karma (mixed) gibi çeşitleri oluşarak sınırları belirlenmiştir.

1) Enterdi Nedir?

Enterdi (Interdict), kilise tarafından kişiye, krallığa veya bölgeye bir şeyin yapılmasını yasaklamak anlamına gelmektedir. Bu yasaklamaya maruz kalan kişiler -çoğu zaman da masumlar- ayinlere katılmaktan, tüm dinî makamlardan, vaftiz, nikâh ve cenaze merasimlerinde kilisenin hizmetini almaktan men edilmişlerdir.⁵ Papa, kilise veya belirli bir bölgedeki kilise üyeleri sahip oldukları yetkilerden yararlanarak -özellikle papalığın güçlü olduğu dönemlerde- kişileri, kralları ve/veya prensleri boyun eğmeye zorlamak için enterdiyi kullanmışlardır.⁶

Yazılı kaynaklarda enterdinin amacı “kilise tarafından aforozu uğrayan veya aforozu direnecek kadar güçlü olan prenslerin tebaaları aracılığıyla cezalandırılması için icat edilmiştir” şeklinde açıklansa da Chartres’li Ivo (1040-1115) bu yasaklamayı yeni bir çare olarak nitelendirmiştir.⁷

Bruno Schilling enterdiyi ruhban sınıfına yönelik ele almış, askıya alma veya kınama gibi yasak içeren bir ceza olduğunu ifade etmiştir. Ona göre enterdi, kilise üyelerinden birisine verilen, kanonik uyarıya rağmen suça devam eden, belirli bir zamana bağlanmadan ve itaatsizlik bitmeden kaldırılmayan bir cezadır. Bu nedenle asi olan kişi itaate dönene, samimi bir pişmanlık gösterene ve kilisenin yetkilisi tarafından tamamen affedilene kadar söz konusu ceza yürürlükte kalmaktadır.⁸ Sonuç itibarıyla genel ilke, bu cezanın, suçlu inatçılığını sona erdirdiğinde kaldırılması yönündedir.⁹

Edward Benjamin Krehbiel enterdinin ne olduğu hakkındaki görüşünü “enterdi aforozun soyundan geliyor” şeklinde ifade etmiş, kaynak

⁵ William E. Addis & Thomas Arnold, “Interdict”, A Catholic Dictionary (Londra: Kegan Paul, Trench, & Co. Publications, 1884), 453.

⁶ Shailer Mathews & Gerald Birney, “Interdict”, A Dictionary of Religion and Ethics (New York: The Macmillian Company, 1923), 228.

⁷ William Benham, “Interdict”, The Dictionary of Religion (Londra: Cassell & Company, 1887), 556.

⁸ Bruno Schilling, Der Kirchenbann Nach Canonischen Rechte: In Seiner Entstehung und Allmäligen Entwicklung (Leipzig: Bei Carl Graefe, 1859), 66.

⁹ Martin de Azpilcueta Institute, Exegetical Commentary on the Code of Canon Law (Montreal: Wilson & Lafleur, 2004), 4: 331.

olarak da Romalıları ve Druidleri¹⁰ göstermiştir. Ona göre ilk Hristiyanlar, Roma yönetiminin ve Druid rahiplerinin itaatsizlere karşı kullandıkları dışlama yöntemlerinden etkilenmişler ve inananlarını dinî törenlere katılmaktan men etme yöntemi olarak aforoz ve enterdiyi uygulamışlardır.¹¹ William Woestman da Krehbiel'e yakın bir görüş belirterek enterdiyi “bu yasak, bir tür mini veya sınırlı aforozdur” benzetmesini kullanmıştır.¹² Çünkü her iki ceza türünde de sakramentlerden uzak kalma durumu söz konusudur.

313 yılında Hristiyanlığın imparatorluk tarafından tanınmasıyla kilise, uygun ortam bulmuş ve kanunlarını oluşturmaya başlamıştır. Bu kanunları oluştururken de Roma Hukukundan etkilenmiş olması muhtemeldir. Krehbiel, enterdi kelimesinin Roma Hukukundan türetildiğini, ilk davalara ilişkin kaynaklarda “aforoz”un kullanıldığını ve bu adlandırmayla kayıtlara geçtiğini ifade etmiştir. O, Papa II. Alexander (1015-1073) döneminde enterdi kelimesinin benimsenmesine kadar, yetkililer tarafından aforoz terimiyle kayıtlara geçtiğini belirtmiştir.¹³ 1983 tarihli Kilise Kanununda (Code of Canon Law) aforozdan sonra ikinci tür yasak olarak yer alan enterdi XI. yüzyıldan önce “interdictum” terimiyle belirli bir ceza ifade edilmeden anılmıştır.¹⁴ Ne var ki enterdi, Krehbiel'in belirttiği tarihten öncesinde vardı. Tours piskoposu Gregorius (539-594) eserinde özellikle krallıklar ile kilise arasındaki güç mücadelesinde enterdi örneklerinin XI. yüzyıldan önce var olduğunu zikretmiştir.¹⁵ 869'da Laon Piskoposu Hincmar (806-882) enterdiyi kendi piskoposluk bölgesine uygulamaya çalışmış ancak başpiskopos tarafından kabul görmemiştir. Ardından Limoges Piskoposu Alduinus 994 yılında kendi piskoposluk bölgesine enterdi uygulamıştır. Tarihte bilinen ilk enterdi örneği de budur.¹⁶

Orta Çağ'da papalık bu yaptırımı her zaman dinî iradeyi savunmak için değil, bilakis gittikçe artan bir şekilde İtalya'daki çıkarlarını korumak ve laik işlere müdahale etmek amacıyla siyasi bir güç olarak

¹⁰ Druid: Kelt toplumunda rahiplere verilen ad. Bkz. Patricia Monaghan, “Celt Religion”, *The Encyclopedia of Celtic Mythology and Folklore* (New York: Facts On File, 2003), 1: 80-81.

¹¹ Edward B. Krehbiel, *The Interdict Its History and Its Operation* (Washington: The American Historical Association, 1909), 4.

¹² William H. Woestman, *Ecclesiastical Sanctions and the Penal Process: A Commentary on the Code of Canon Law* (Ottawa-Canada: Saint Paul University, 2003), 48.

¹³ Krehbiel, *The Interdict Its History and Its Operation*, 4.

¹⁴ *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, 330.

¹⁵ Ernest Brehaut, *The History of the Franks by Gregory, Bishop of Tours* (New York: Columbia University Press, 1916), 129, 139.

¹⁶ Benham, “Interdict”, 556.

değerlendirmiştir. Bu nedenle düzenlemeler, enterdinin kullanımını kısıtlamakta yetersiz kalmıştır. Nitekim gerek dinî çevrelerden gerekse laik yöneticilerden birçok kişi papalıktan imtiyaz talep ederek enterdiden korunmaya çalışmıştır.¹⁷ Dönemin papaları Hristiyan halka ağır gelen enterdi uygulamasını zamanla hafifletme yoluna gitmişlerdir. Mesela III. Alexander (ö. 1181) 1173'te çocuklara vaftiz ve ölmek üzere olanlara tövbe ayininin uygulanmasına izin vermiştir.¹⁸ III. Innocent bazı kısıtlamalara gitmiş, buna karşın din adamlarının sessizce gömülmesine ve ritüel ilahilerini söylemeden duaların yapıldığı kanonik saatlere uyulmasına müsamaha göstermiştir. Ancak buna, aforoz veya enterdi altındaki tarafların bulunmaması, kiliselerin kapılarının kilitli kalması ve çanların çalınmasına izin verilmemesi şartlarını eklemiştir. VIII. Boniface da enterdinin hafiflemesine katkıda bulunmuştur. O, halka açık ibadetlerde kilise kapılarının açılmasına, çanların çalmasına, Nativity¹⁹, Easter²⁰, Pentecost²¹ ve Ascension of the Virgin²² kutlamalarında aforoz edilenlerin de hazır bulunmalarına izin vermiştir. Fakat bireysel olarak enterdi cezası almış veya aforoz edilmiş olanlar bu izinlerden hâriç tutulmuştur.²³

XI-XIII. yüzyıllar arasında en dikkat çekici enterdi uygulamaları 1073'de VII. Gregorius'un (1020-1085) Stanislaus'un sunakta öldürülmesi sebebiyle Polonya'ya, 1180 yılında III. Alexander'ın İskoçya'ya, 1200'de III. Innocent'in Philippe Augustus yönetiminde Fransa'ya ve 1208'de John'un kralı olduğu İngiltere'ye verdikleridir. Tarihte bilinen en son genel enterdi ise 1606'da V. Paul tarafından Venedik Cumhuriyeti'ne karşı ilan edilmiştir.²⁴

¹⁷ Peter D. Clarke, *The Interdict in the Thirteenth Century* (New York: Oxford University Press, 2007), 129.

¹⁸ Johannes Henricus Stühr, *De Sponsalibus et Matrimonio: Praelectiones Canonicae* (Nabu Press, 2012), 4.

¹⁹ Nativity: İsa'nın doğumunun kutlanmasına verilen ad. Bkz. Oscar Cullmann, *The Early Church* (Londra: SCM Press, 1956), 21.

²⁰ Easter: Paskalya olarak bilinen ve İsa'nın çarmıha gerildikten üç gün sonra dirilişinin kutlanmasıdır. Bkz. James Ussher, *The Whole Works* (Dublin: Hodges Smith & Co., 1864), 336.

²¹ Pentecost: Paskalya'dan 50 gün sonra Elçilerin İşleri 2:1-4'de anlatıldığı üzere Kutsal Ruh'un havariilere inişinin kutlanmasıdır.

²² Ascension of the Virgin: Meryem'in göğe kabul edilmesi ve taçlandırılmasıdır. Meryem Ana Bayramı da denilir. Bkz. J. W. Langlais, "Assumption of Mary", *New Catholic Encyclopedia* (Washington D. C: Thomson Gale, 2002), 1: 797-801.

²³ Scheurl, "Interdict", 21.

²⁴ Scheurl, "Interdict", 21.

2) Enterdi Çeşitleri

William E. Addis ve Thomas Arnold mahallî, şahsî ve karma olmak üzere üç enterdi türü tanımlamışlardır. Mahallî enterdide yasaklanmış yer/bölgede hiçbir dinî makam, orada yaşayanları veya yabancıları kutsayamaz. Şahsî enterdide kişiler, nerede olurlarsa olsunlar, ayinlere katılmaktan veya sakramentleri yerine getirmekten alıkonulmuşlardır. Karma enterdide ise şehir ve sakinleriyle beraber bir yerleşim yeri yasaklanmıştır. Yine, ilk iki türün her biri genel veya özel verilebilir. Bir kilise; bir kişiyi, bir krallığı, bir eyaleti veya bir şehri enterdi ile cezalandırdığında, bu ceza birçok yeri etkileyebilir. Şahsî yasaklama tek bir kişiyi etkilerken, bir kişiye verilen genel enterdi cezası aynı sınıftaki/konumdaki diğer kişileri de kapsayacak şekilde genişletilebilir. Mesela şahsî enterdi bir ildeki tüm insanları, bir üniversitenin tüm üyelerini, bir manastırdaki tüm keşişleri kapsayabilir. Bir ülkeye verilen enterdi yasağının kapsamına -aksi açıkça belirtilmedikçe- o ülkenin din adamları dâhil edilmez. Ayrıca ruhbanlara verilen genel yasakta, açıkça isimleri zikredilmediği sürece piskoposlar yasak kapsamı dışında kalırlar.²⁵

Addis ve Arnold gibi Schilling de Skolastik dönemde enterdinin mahallî, şahsî ve karma olmak üzere üç türünden bahsetmiştir.²⁶ İçerik olarak ise Addis ve Arnold'a kısmen yakın kısmen de farklı tanımlarda bulunmuştur:

- 1) Mahallî enterdi (interdictum local) aynı yerde yaşayanları etkilemeden belirli bir yerle sınırlı tutulan enterdiye denir. Böyle durumdaki kişilerin, dinî ibadete başka bir yerde katılmalarına ve dinî faydaları almalarına izin verilir.
- 2) Şahsî enterdi (interdictum personal), nerede olduklarına bakılmaksızın bir veya daha fazla kişiye, hem sıradan insanlara hem de ruhbanlara verilen enterdiye denir. Bu ceza türünü alan kişiler diğer kiliselere bildirildiği için sadece kendi kiliselerinde değil, diğer tüm kiliselerde de ibadetlerden dışlanırlar.
- 3) Karma enterdi (interdictum mixtum), belirli bir yerin halkının ne yaşadıkları yerde ne de gidecekleri başka bir yerde kilise ayinlerine katılmalarına izin verilmeyecek şekilde kilise hizmetlerinden mahrum bırakılmasıdır.

Bu üç yasak türünden mahallî ve karma enterdi birbirine yakın etkiye sahiptir. Bu sebeple söz konusu iki enterdi türü tek sayılabilir. Böylece genel (mahallî ve karma) ve şahsî (personal) şeklinde iki çeşit enterdiden söz

²⁵ Addis & Arnold, "Interdict", 453-454.

²⁶ Schilling, *Der Kirchenbann Nach Canonischen Rechte*, 66.

edilebilir. Schilling, enterdi çeşitlerinin tanımlarını verdikten sonra şöyle bir açıklamada bulunmuştur: “Bir genel enterdi (*interdictum locale* veya *mixtum*), birkaç kilisenin veya diğer kutsal yerlerin (ör. şapeller veya manastırlar) bulunduğu bir yere, mahalleye, banliyölerin de bulunduğu bir şehre verilmiş ise, genel olarak kabul edilmiştir. Tek kilise sadece kilisenin kendisi değil, aynı zamanda çevresi olarak anlaşılmıştır. Böylece bitişik şapelde ayinler yapılamaz veya bitişikteki mezarlığa gömülemez. Şahsî enterdi (*interdictum personal*), bulunduğu yere, yani bir kasaba topluluğuna, bir şövalyeler tarikatına (*Ritterorden*) veya bir manastıra karşı yönlendirildiğinde genel olarak görünür. Mesela bir ilçeye getirilen enterdi yasağı, açıkça belirtilmedikçe kasabadaki din adamları için geçerli değildir ve tersine, bir yerin din adamları hakkında söylenenler, topluluğa teşmil edilmez. Ancak şahsî enterdi, yalnızca bir veya daha fazla kişiyi etkiliyorsa, tekil olarak kabul edilir ve enterdi cezası alan kişilerin isimleri sıralanır.”²⁷

3) Enterdinin Aforozdan Ayrılması

Aforoz, kilisenin bir kişiyi, kilisenin belirlediği kurallara uymaması ve bu konuda ısrarcı olması sebebiyle inananlar topluluğundan kınayarak²⁸ dışlaması ve/veya ilişkisini kesmesi şeklinde tarif edilmiştir.²⁹ Kilise Hukukçuları enterdi üzerinde çalışma ve inceleme yapmaya başlamadan çok önce kilise kanunlarında aforoz hükümleri açık bir şekilde yer almıştı. Bologna keşişi Gratianus’un (1101-1159) adıyla anılan *Decretum Gratiani*’de³⁰ sapkınlık, papazlık kararlarına direnme, dinî unvanları satma, rahiplerin nikâhsız beraberlik yaşaması, ruhban sınıfından olmayan kişilerin görevlendirilmesi ve ruhbanlara karşı şiddet gibi bazı suçlar için bu cezaya hükmeden yasalar içerdiği görülmüştür.³¹ Kilise tarafından hedeflenen yarar, aforoza uğrayan asinin ruhani öğelerden ve dâhil olduğu inananlar topluluğundan mahrum kalmasıyla kilise kanunlarına uymaya boyun eğmesini sağlamaktır.³²

²⁷ Schilling, *Der Kirchenbann Nach Canonischen Recht*, 69-70.

²⁸ Alphonse Borras, *Les Sanctions dans l'Eglise: Commentaire du Livre VI du Code du Droit Canonique* (Paris: Trady, 1990), 80.

²⁹ Francis Edward Hyland, *Excommunication Its Nature, Historical Development and Effects* (Washington D. C: Catholic University of America, 1928), 1.

³⁰ Gratianus tarafından derlenen, Kilise'nin disiplin ve kurallarını içeren, ayrıca 3800 kadar metni ihtiva eden yasalar kitabıdır. *Corpus Juris Canonici*'nin (Katolik Kilise Yasaları Koleksiyonu) birinci bölümünde de yer almıştır. Bkz. C. Duggan, “Decretals, Collections of”, *New Catholic Encyclopedia* (Washington: Thomson Gale, 2002), 4: 601-604.

³¹ Clarke, *The Interdict in the Thirteenth Century*, 126.

³² Emine Meydan, *Hristiyan Kilise Otoritesinde Aforoz* (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2020), 71-72.

Kilise kanunlarının yorumunda aforoz aracılığıyla kişinin ihraç edilmesi veya sakramentlerden yoksun bırakılması birtakım temellere dayandırılmıştır. Şöyle ki; aforoz edilen kişi, kilisenin bir üyesi olarak kalır ve yasalarına tabidir. Çünkü her insan topluluğunda belirlenen kurallara uyma yükümlülüğü mevcuttur. Böylece kilise yükümlülüklerine uymayan üyeleri ihraç etme hakkına sahiptir. Burada gözetilen yarar topluluğun temel iyiliği veya üyelerinin haklarıdır.³³ Kilise de İsa Mesih tarafından kendisine vasiyet edilen bu hakkı en başından beri kullanmıştır. R. H. Helmholz'a göre, aslında cezaya konu olan eylemleri gerçekleştiren kişi kendini aforoz ettirmiştir. Kilisenin sapkın olduğunu ilan ettiği bir inancı bilerek ve açıkça savunan kişi, kendini müminler topluluğunun dışına çıkarmıştır.³⁴

Aforoz XII. yüzyılda küçük (excommunication minor) ve büyük (excommunication major) olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Büyük aforoz kiliseden ve kiliseyle ilgili bütün sosyal haklardan mahrum ederken, küçük aforoz kişiyi dinî merasimlere katılmayı engelleyen bir ceza olarak tarif edilmiştir.³⁵ Bu yönüyle enterdi küçük aforozu daha yakın bir duruşa sahip olmuştur. Hatta zaman zaman aforoz ile enterdi terimleri birbiri yerine kullanılmıştır.

Richard Mathieu, enterdinin aforoz ile karıştırılmadan kendi anlamında kullanılmaya başlamasının XI. veya XII. yüzyıllara tekabül ettiği bilgisini vermiştir.³⁶ XII. yüzyıldan XIV. yüzyıla kadar ise enterdi, daha net bir şekilde kayıtlarda yer almıştır. 1140-1317 yılları arasında yer alan ve "Klasik Kanonlar Dönemi" olarak adlandırılan dönemde enterdinin geliştirilmesi, bireylerin aforoz edilmesinin artık din adamlarının ihtiyaçlarını karşılamadığını ve daha etkili bir disiplin aradıklarını göstermiştir. Bu, Hristiyanlığın tanınması ve 380 yılında devlet dini³⁷ haline gelmesinin ardından kilisenin disiplin yetkilerinin genişletilmesine benzetilebilir. Bu anlamda aforoz etkili bir yöntem olmuş ve Mesih'in öğretilerine³⁸ dayandırılarak inananlar tarafından da kabul edilir hale

³³ Thomas J. Green, *New Commentary on the Code of Canon Law* (New York: Paulist Press, 2000), 1549.

³⁴ R. H. Helmholz, *The Spirit of Classical Canon Law* (Londra: The University of Georgia Press, 1996), 384.

³⁵ Hyland, *Excommunication Its Nature, Historical Developement and Effects*, 31-32.

³⁶ Richard Mathieu, *Freimauerei und Katholische Kirche* (Leipzig: Salier Verlag, 2015), 206.

³⁷ Kürşat Demirci, "Hristiyanlık", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yayınları, 1998), 17: 333.

³⁸ Matta 18: 15 "Eğer kardeşin sana karşı günah işlerse, ona git, suçunu kendisine göster. Her şey yalnız ikinizin arasında kalsın. Kardeşin seni dinlerse, onu kazanmış olursun".

gelmiştir.³⁹ Ne var ki kilise, aforozdan daha hafif görülen, fakat muhataplarını sakramentlerden⁴⁰ mahrum bırakan, bir veya birden fazla kişiyi etkileme açısından caydırıcı olan bir cezaya ihtiyaç duymuştur. İşte bu ihtiyacı da enterdi karşılamış olmalıdır. Çünkü enterdi, bazı hizmetlere izin vermesi, bir kişinin yakın çevresiyle ilişkisinin kesilmemesi ve ölümden sonra bu dünya hayatının sıkıntılarından kurtulacağı inancı gibi özellikleriyle aforozdan daha hafif ama daha etkili bir ceza olarak görülmüştür. İngiltere kralı I. William (ö. 1087) ile karısı Flanders’li Matilda’nın (1031-1083) evliliği buna örnek olarak verilebilir. Akraba evliliği olacağı gerekçesiyle Papalığın onay vermemesine rağmen, I. William (ö. 1087), Matilda ile evlenmiştir. Papanın razı olmadığı bu evlilik sebebiyle Normandiya’ya enterdi uygulanmış; Matilda ve I. William’a birer manastır inşa etme görevi verilmiştir. Halka uygulanan enterdi ancak 1059’da kaldırılmıştır.⁴¹ Ayrıca Papa IV. Innocent (1195-1254) tarafından Salzburg halkına verilen enterdi de burada zikredilebilir. IV. Innocent 1248 yılında kendi nezdinde günahkâr sayılan birine destek verenlerin cezalandırılmayı hak ettiğine inandığından dolayı enterdinin sınırlarını genişletmiştir. O, II. Friederich’in (1194-1250) kiliseye karşı olan mücadelesinde yerel halkın onun tarafında yer alarak yardım etmeye yemin etmeleri sebebiyle, Salzburg eyaletindeki tüm kalelere ve yerlere enterdi cezası vermiştir. Aforoz ve enterdi, her ne kadar farklı cezalar olsa ve ayrı ayrı kişi veya topluluklara verilse de aralarında bir bağ kalmıştır. Mesela 1235 yılında Noli (İtalya) halkına, suçlu ve işbirlikçileri aforoz edildiğinde, “onlarla bir şekilde iletişim içinde olan toplumun diğer kesimi de enterdi edilir” gerekçesiyle enterdi cezası verilmiştir. Noli’nin üst düzey yetkilileri ve konsey üyeleri Savona piskoposunun yetki alanında kalan bir kalenin tahrip edilmesine şahsen katıldıklarından dolayı aforoz edilmiş, Noli halkı ise enterdi ile cezalandırılmıştır.⁴²

³⁹ Krehbiel, *The Interdict Its History and Its Operation*, 5.

⁴⁰ Sakrament: Latince bir askerın komutanına sadık kalmak için yemin (Sacramento) etmesine verilen addır. Traianus (Trajan) 112 yılında yazdığı bir mektupta Hristiyanların kendilerini bir yemin ile Mesih’e bağladıklarını ifade etmiştir. Buna göre sakrament, Hristiyanlarda vaftiz ile başlayan, Mesih’e sadık kalmaya yarayan, suçlardan uzak durmayı sağlayan bir tür yemindir. Katolik ve Ortodoks Kiliselerinde sakramentler vaftiz, evharistiya (ekmek-şarap ayini), krizmasyon (Kutsal Ruh ile güçlendirme), tövbe ve günah itirafı, yağ sürme (ölüm halinde kutsama), ruhbanlık ve evlilik olmak üzere yedi adettir. Bkz. “Sacrament”, *The Dictionary of Religion* (Londra: Cassell & Company, 1887), 924.

⁴¹ Kurt-Ulrich Jäschke, *Anglonormannen* (Stuttgart, Urban-Taschenbücher, 1981), 71.

⁴² Clarke, *The Interdict in the Thirteenth Century*, 61-76.

4) XII. ve XIV. Yüzyıllar Arasında Uygulanan Enterdi Örnekleri

Orta Çağ'da III. Innocent ve VIII. Boniface'ın dönemleri papalığın zirve dönemleri olarak anılmıştır. Özellikle III. Innocent zamanı doruk noktası olarak kabul edilir.⁴³ O, sadece kiliseyi yönetmekle kalmamış aynı zamanda Avrupa'nın laik siyasetinde imparator veya kraldan daha büyük bir güç olduğunu icraatlarıyla ortaya koymuştur. Bunun en çarpıcı örnekleri ise İngiltere (1208-1214) ve Fransa'ya (1199-1200) uyguladığı enterdilerdir. VIII. Boniface ise kanonik çalışmalarıyla dikkatleri çekmiştir.⁴⁴ Bu sebeple, makale sınırlılıkları göz önünde bulundurularak, enterdi uygulamaları konusunda III. Innocent ve VIII. Boniface'dan verilen örneklerle yetinilecektir.

1161 yılında doğan III. Innocent (Lotario di Segni) Romalı bir asilzade olup teoloji eğitimini Paris'te, hukuk eğitimini ise Bologna'da almıştır. Innocent, amcası Papa III. Clement (1130-1191) aracılığıyla otuz yaşına gelmeden kardinal olmuş, 1198'de papa seçilmiştir. 1215 yılındaki IV. Lateran Konsili'ni toplama amacı kutsal toprakların kurtarılması ve "Kilise Reformu" idi. Onun asıl amacı ise VII. Gregorius gibi kilise reformunu gerçekleştirmek ve akabinde krallara karşı dünya gücünü ziyadeleştirmektir. O, bu amaca ulaşmada II. Friedrich (1194-1250) ve diğer krallarla iyi ilişkiler içinde olmak, papalık mülklerine sahip çıkmak, IV. Haçlı Seferini gerçekleştirmek, Albigenian gibi sapkınlıklarla savaşmak, ruhban atamalarının papalık tarafından kontrol edilmesini sağlamak ve IV. Lateran (1215) Konsili'ni toplamak niyetindeydi.⁴⁵

Enterdi konusunda Papa III. Innocent'in Fransa ve İngiltere'ye uyguladığı iki ünlü yasak dikkat çekicidir. İlki, II. Philippe Augustus'un (1165-1223) evlilik konusunda III Innocent'i dinlemeyişinden kaynaklanmıştır. III. Innocent, Fransa Kralı II. Philippe Augustus'un 1193'te Hainaultlu Isabella ile evlenmesi konusunda onunla çatışma yaşamıştır. Bazı kaynaklara göre II. Philippe, Danimarka Prensesi Ingeborg ile evlenmiş, ancak düğün gecesi nefesinin dayanılmaz derecede kötü olduğunu fark etmiş ve bu yüzden onu kendinden uzaklaştırmıştır. Bu sebeple II. Philippe, bir Fransız piskoposlar konseyine evliliğin feshini ilan etmesini emretmiştir. Ingeborg ise kiliseye başvurmuş ve birkaç yıl boyunca Philippe'in kendisine dönmesini sağlamaya çalışmıştır. III.

⁴³ Sidney R Packard, "King John And the Norman Church", *The Harvard Theological Review* 15/1 (1922): 15-40.

⁴⁴ Margaret Deanesly, *A History of the Medieval Church 590-1500* (Londra: Methuen & Co Ltd, 1923), 143.

⁴⁵ Deanesly, *A History of the Medieval Church 590-1500*, 144-153.

Innocent Kral II. Philippe'e sözünü dinletememiş ve neticede Fransa'ya enterdi uygulamıştır.⁴⁶

III. Innocent'in diğer ünlü enterdi uygulaması İngiltere'ye yöneliktir. İngiltere Kralı John (1166-1216) Canterbury başpiskoposluğuna atamaları kendisi yapmak istemiştir. Fakat III. Innocent 1205 yılında Stephen Langton'u (1150-1228) bu makama getirmiştir. Kral John'un bu atamaya karşı çıkması üzerine III. Innocent, 23 Mart 1208'de, İngiltere hakkında enterdi kararı almıştır. Bu atamanın sebep olduğu papalık-krallık otorite mücadelesinde Kral John'un başdanışmanlarından olan Jocelin of Wells (ö. 1242),⁴⁷ konunun detaylarına vakıf olması hasebiyle⁴⁸ 1209'da Kral John'u III. Innocent ile anlaşmaya teşvik etmiştir. Fakat iki otorite arasındaki güç mücadelesi devam etmiştir.⁴⁹ Çünkü John bir karşı hamlede bulunarak piskoposlukları boş tutmak, kilise mallarına ve gelirlerine el koymak gibi uygulamalarda bulunmuştur. Jocelin, Innocent'in cezayı genişleteceğinden endişe duyarak John'un danışmanlarını krala hizmet etmekle papaya itaat etmek arasında seçim yapmaya zorlamıştır. Ancak görüşmelerden müspet bir sonuç çıkmamıştır.⁵⁰ 2 Temmuz 1214'e kadar altı yıl süren bu ceza sebebiyle kiliseler kapatılmış, ayinler ise yalnızca bebeklerin vaftizine⁵¹, hastalara ve ölenlere özel olarak yapılabilmıştır. Bu süreç "çanlar susturuldu, ibadetler durduruldu, ölümler tören yapılmaksızın gömüldü" şeklinde anlatılmıştır.⁵²

III. Innocent, enterdi uygulaması çerçevesinde piskoposların hangi görevleri nasıl yerine getireceklerine dair talimatları Londra, Ely ve Worcester piskoposlarına şöyle vermiştir:

Yeni *chrism*'in⁵³ Maundy Thursday'da⁵⁴ kutsanamayacağı durumlarda, bebeklerin vaftizinde kullanılması ve ihtiyaç duyulması halinde yağın piskoposun eliyle karıştırılması gerektiği konusunda sorularınızı yanıtlıyoruz... İnsanlar aynı yerde toplansa da ne müjde ne de kilise saatleri alışılmış yerde veya başka bir yerde görülmesin. Manastırları ziyaret etmeye alışkın

⁴⁶ Backman, *The Worlds of Medieval Europe*, 269-272.

⁴⁷ James P. Barefield, "Peter Des Roches, Bishop of Winchester, and the Papal Interdict on England, 1208-1214", *Rice University Studies*, 60/4 (1974), 14.

⁴⁸ J. Armitage Robinson, "Bishop Jocelin and the Interdict", *Somerset Historical Essays* (Oxford: Oxford University Press, 1921), 141-159.

⁴⁹ Bekir Zakir Çoban, *Geçmişten Günümüze Papalık* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2009), 111.

⁵⁰ Ralph V. Turner, *King John: England's Evil King?* (England: The History Press, 2009), 120-121.

⁵¹ Jane Sayers, *Jocelin of Wells* (Woodbridge USA: The Boydell Press, 2010), 37.

⁵² Benham, "Interdict", 556.

⁵³ Chrism: Ayinlerde kullanılan kutsal Mesih yağı ve kutsal suya verilen ad.

⁵⁴ Maundy Thursday: Paskalya'dan önceki perşembe gününe verilen ad.

dindarlar, kilisenin içindeki inananları büyük kapının yanında değil, daha gizli bir yerde dua için kabul etsinler... Vaftiz, kilisenin içinde kapalı kapılarla eski chrism ve yağ ile olağan şekilde kutsansın, vaftiz ebeveynleri dışında hiçbir kimse kabul edilmemelidir ve ihtiyaç duyulması halinde yeni yağ karıştırılmalıdır... Rahipler kendi saatlerinde dualarını özel olarak söyleyebilirler. Rahipler pazar günü kilise bahçesindeki suyu kutsayabilir, serpebilir, mübarek ekmek yapıp dağıtabilir, halka vaaz verebilir, bayram ve oruç ilan edebilir. Doğumdan sonra bir kadın kiliseye gelebilir ve arınmasını kilise duvarlarının dışında yapabilir. Rahipler hastaları ziyaret edebilir, itirafları dinleyebilir ve alışılmış bir şekilde ruhların övgüsünü yapmalarına izin verebilir. Ancak ölümlerin cesetlerini takip etmeyecekler. Çünkü kilisede cenaze törenleri olmayacak. Rahipler, tutku gününde⁵⁵, haçı tören yapmadan kilisenin dışına yerleştirecekler. Böylece inananlar geleneksel adanmışlıkla ona ibadet edebilsinler...⁵⁶

Kral John, papalığa karşı bir hareket olarak kilise topraklarını ele geçirerek piskoposların çoğunu krallıktan kaçmak zorunda bırakmıştır. III. Innocent, 1209'da onu aforoz ettiğini, 1212'de ise tahttan indirdiğini ilan etmiştir. Akabinde Fransa Kralı Philippe Augustus'un İngiltere'yi işgal etmesini istemiştir. Bir yıl sonra 1213'te çatışmanın galibi kilise olurken Kral John III. Innocent'in isteklerine boyun eğmek zorunda kalmıştır. 27 Temmuz 1214'te John, Bouvines Muharebesi'nde Fransa'ya karşı ağır bir yenilgi yaşamış, savaşa girme sebebi olan kaybettiği toprakları geri alamamıştır. Kral John, İngiltere Kilisesi'ne imtiyaz vermiş, seçim vaadinde bulunmuş ve İngiliz piskoposların taleplerini kabul etmiştir.⁵⁷ Kral bütün bu sıkıntıların ardından bir kez de isyan içinde olan baronlar (büyük toprak sahipleri) ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Kendini çaresizlik içinde gören Kral John baronların önerdiği *Magna Carta Libertatum* adlı antlaşmayı 15 Haziran 1215 tarihinde imzalamıştır.⁵⁸ III. Innocent, *Magna*

⁵⁵ Tutku Pazarı veya Palmiye Pazarı şeklinde de adlandırılmaktadır.

⁵⁶ Henry Bettenson, *Documents of the Christian Church* (New York: Oxford University Press, 1947), 229-230.

⁵⁷ Deanesly, *A History of the Medieval Church 590-1500*, 143-153.

⁵⁸ *Magna Carta* (Latince: Büyük Ferman veya Büyük Berat) 15 Haziran 1215'te o dönemdeki İngiliz monarşisi tarafından onaylanan resmi bir belgedir. Bu belge İngiltere Kralı Yurtsuz John'un 1215'te iç savaş tehdidi altında uyruklarına özgürlükler tanıdığını belirten bir fermanıdır. 1216, 1217, ve 1225'te bazı değişikliklerle tekrar yayınlanmıştır. Bkz. E. John, "Magna Carta", *New Catholic Encyclopedia* (Washington: Thomson Gale, 2002), 9: 40-42.

Carta'yı kraliyet otoritesine karşı feodal ayaklanma girişimi olarak görmüştür.⁵⁹

Tarihçi ve piskopos olan Giraldus Cambrensis (Gerald of Wales, 1146-1223) bu süre zarfında enterdinin yol açtığı iki yönlü yaradan söz etmiştir. Bunlar kilisenin gerçekleştirdiği din hizmetlerinin yapılamaması ve din adamlarının mallarının yağmalanmasıdır.⁶⁰ Çünkü 1208 yılında din adamlarının tüm kesimleri, enterdi sırasında krala büyük meblağlar ödemek zorunda bırakılarak vergilendirilmişlerdir. Kralın bu uygulaması sonucu 1213'te yedi boş piskoposluk ve başrahipleri olmayan düzinelerce manastır kalmıştır.⁶¹

Orta Çağ papaları arasında makalenin bu bölümünde anılacak olan ikinci örnek de VIII. Boniface'tır (1294-1303). Asıl adı Benedetto Gretani olan VIII. Boniface, 1235 yılında Anagni'de varlıklı bir ailenin ferdi olarak doğmuş, hukuk okumuş, kilisede görev almış ve 23 Ocak 1295'te papalık makamına yükselmiştir.⁶² *Unam sanctam* (1302) adlı fermanıyla papanın tüm insanlar üzerindeki yetkisini savunmuştur. Bu üstünlüğe olan inancı sebebiyle laik yöneticilerle karşı karşıya kalmıştır. Luka İncili 22:38'de yer alan "Ya Rab, işte burada iki kılıç var" sözüyle "İki Kılıç Kuramı"na⁶³ atıfta bulunarak, papalık otoritesini kralın otoritesinin üstünde ilan etmiştir.⁶⁴ VIII. Boniface'ın döneminde hükmen genel enterdi örnekleri o kadar artmıştır ki XIV. yüzyılın ortalarında onun derlemeleri bir tür küçük kilise kanunu haline gelmiştir.⁶⁵ Söz konusu cezalar yaygınlaşırken onların

⁵⁹ Jacob E. Safra, "Innocent III", *Britannica Encyclopedia of World Religions* (2006), 505, erişim: 31.03.2021, <http://www.britannica.com>.

⁶⁰ R. C. Cheney, *King John and the Papal Interdict* (Manchester: John Rylands, 1984) 304, erişim: 31.03.2021, <https://www.escholar.manchester.ac.uk/uk-ac-man-scw:1m3082>.

⁶¹ Cheney, *King John and the Papal Interdict*, 304.

⁶² J. N. D. Kelly, *The Oxford Dictionary of Popes* (Oxford: Oxford University Press, 1986), 209.

⁶³ İki Kılıç Kuramı: Papa I. Gelasius (492-496) tarafından ortaya atılan, dünyevi düzeni sağlayan "maddi kılıç" (krallık/imperium) ile ruhani otoriteyi kuran "manevi kılıç" (papalık/sacerdotium) birbirinden ayrı fakat birbirleriyle uyum içinde eşit iki kuvvettir. Söz konusu kuram, VII. Gregorius (1073-1085) tarafından geliştirilerek, havari Petrus'un elinde olan iki kılıç simgesinin bölünmezliğini gösteren, kılıçlardan birinin papanın gücü, diğersinin ise Tanrı'nın hizmetkârları olan Petrus ve Petrus'un vekili papanın hizmetinde olan kralların ve prenslerin gücü haline dönüşmüştür. III. Innocent (1198-1216) İki Kılıç Kuramı ile kilisenin devlet karşısındaki üstünlüğünü şöyle açıklamıştır: "Hiçbir kral, İsa'nın vekiline kendini adayarak hizmet etmediği sürece doğru bir hükümranlık süremez." Bkz. Mehmet Ali Ağaoğulları & Levent Köker, *İmparatorluktan Tanrı Devletine Siyasal Düşünceler* (Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1991), 184.

⁶⁴ Frederic Austin Ogg, *A Source Book of Medieval History* (New York: American Book Company, 1908), 385-388.

⁶⁵ Clarke, *The Interdict in the Thirteenth Century*, 127.

uygulanmasında daha az ve sarıh gerekçelerin olması hedeflenmiştir. VIII. Boniface tarafından öngörülen ve bu meyanda yapılmış olan çalışmalardan biri de *Liber Sextus* (Altıncı Kitap) olmuştur. VIII. Boniface, *Liber Sextus*'un derleme çalışmalarına Béziers Piskoposu Bérenger Frédol'un (1250-1323)⁶⁶ de katılmasını istemiştir. Derleme çalışmalarında görev alan Frédol'un yokluğunda Béziers piskoposluğundaki görevli ruhbanlar diğer ruhbanları vergilendirmişlerdir. Halbuki VIII. Boniface'ın *Clericis Laicos* adlı fermanına göre papanın rızası ve bilgisi olmadan ruhbanlardan vergi alınamayacaktır. Çiğnenen bu yasaktan dolayı ilgili ruhbanlar aforoz edilmiş ve Béziers şehrine enterdi uygulanmıştır.

Schilling'in verdiği bilgiye göre papalık gücü, VIII. Boniface'dan sonra azalmış, enterdi hakkında farklı görüşler ve dolayısıyla yumuşamalar olmuştur. Yine enterdi sebebiyle kiliseye bağlılığın zayıflaması, bu otoriteye karşı isyanı körüklemesi ve hatta inançsızlığa yol açması gibi çekincelerden dolayı kullanımı azalmıştır.⁶⁷ 17 Nisan 1606'da tarihteki son genel enterdi V. Paul (Camillo Borghese, 1552-1621) tarafından Venedik Cumhuriyeti'ne verilmiştir.⁶⁸ Kişisel enterdi ise suç işleyenlere verilmeye devam etmiştir. 1917 tarihinde yürürlüğe konan Kilise Hukuku'nda enterdi hem disiplin hem de kefarete cezası olarak yer almıştır. 1983 tarihli Kilise Hukuku'nda ise disiplin cezası ve kişisel ibadetten mahrum kılma şeklinde mevcudiyetini korumuştur.⁶⁹ 915⁷⁰ ve 1374 nolu kanun⁷¹ maddeleri ve devamındaki maddelerde enterdi halen mevcuttur.

Sonuç

Kilise, Erken Hristiyanlık döneminde, İncil'e dayandırdığı aforozu kullanmış, daha sonra enterdiyi yeni bir çare olarak geliştirmiştir. Zira kilise, aforozdan daha hafif olan fakat muhataplarını sakramentlerden mahrum bırakan ve caydırıcı özelliğe sahip bir cezaya ihtiyaç duymuştur.

⁶⁶ Fransız Kilise Hukukçusu. Ayrıca *Liber de Excommunicacione* adını verdiği bir tezi olup, 42-53. sayfalar arasında "De Interdictis" başlığıyla enterdi konusuna ayırmıştır. Bkz. Eugène. Vernay, *Le 'Liber De Excommunicacione' du Cardinal Bérenger Frédol* (Paris: Arthur Rousseau, 1912), 42-53.

⁶⁷ Benham, "Interdict", 556.

⁶⁸ Schilling, *Der Kirchenbann Nach Canonischen Rechte*, 88.

⁶⁹ Mathieu, *Freimauerei und Katholische Kirche*, 206.

⁷⁰ Mathieu, *Freimauerei und Katholische Kirche*, 207.

⁷¹ 1374. madde: "Kilise aleyhine fesat yuvası teşkil eden bir cemiyete üye olan kimse, münasip bir ceza ile cezalandırılacaktır; fakat bu cemiyette aktif bir rol oynayan veya bu cemiyeti idare eden kimse, yasaklama (interdict) cezası ile cezalandırılacaktır." Bkz. The Holy See, "Code of Canon Law", erişim: 09.10.2021, https://www.vatican.va/archive/cod-iuris-canonici/eng/documents/cic_lib6-cann1364-1399_en.html.

Enterdinin tanımı kilise tarafından böylece oluşturulmuş ilerleyen zamanda da etki ve bölge sınırları belirlenmiştir. Orta Çağ'da ise papalık bu yaptırımını her zaman dinî iradeyi savunmak için değil, bilakis gittikçe artan bir şekilde çıkarlarını korumak ve dünyevi işlere müdahale etmek amacıyla siyasi bir güç olarak kullanmıştır.

Bu bağlamda kilise, enterdi gücüyle krallara karşı etki ve yetkisini genişletmiş, kralların yönetimine -kilisenin yararına olmak üzere- müdahale etmiş, istemediği şekilde sonuçlanan dünyevi/laik yöneticilerin seçimlerini geçersiz kılmış, krallara sözünü dinletmek konusunda tehdit yolunu kullanmış, gerektiğinde kralları/prensleri aforoz etmiş ve davranışları kilisenin beklentilerinden saparsa da enterdiyi uygulamaktan çekinmemiştir.

Papalık, halka ağır gelen enterdiyi zamanla hafifletme yoluna gitmiştir. Mesela çocuklara vaftiz ve ölmek üzere olanlara tövbe ayininin uygulanmasına, ruhbanların sessizce gömülmesine, halka açık ibadetlerde kilise kapılarının açılmasına, çanların çalmasına izin vermiştir.

Roma Katolik Kilisesi tarihinde genel enterdi 994 yılında Limoges Piskoposu Alduinus'un kendi piskoposluk bölgesine uygulamasıyla başlamış ve 1606'da V. Paul'ün Venedik Cumhuriyeti'ne verdiği enterdi ile son bulmuştur. Kişisel enterdi ise 1983 tarihli Kilise Hukuku'nda halen mevcudiyetini korumaktadır.

Son söz olarak denilebilir ki, Orta Çağ'da papalık enterdiyi, inananlarını ıslah etmek, itaate zorlamak, çıkarlarını korumak, laik işlere müdahale etmek amacıyla hem dinî hem de siyasi bir güç olarak kullanmıştır.

Kaynakça

- Addis, William E. & Thomas Arnold. *A Catholic Dictionary*. Londra: Kegan Paul, Trench, & Co. Publications, 1884.
- Ağaoğulları, Mehmet Ali & Levent Köker. *İmparatorluktan Tanrı Devletine Siyasal Düşünceler*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1991.
- Backman, Clifford R. *The Worlds of Medieval Europe*. New York: Oxford University Press, 2003.
- Barefield, James P., "Peter Des Roches, Bishop of Winchester, and the Papal Interdict on England, 1208-1214". *Rice University Studies* 60/4 (1974): 1-22.
- Benham, William. "Interdict". *The Dictionary of Religion*, Londra: Cassell & Company, 1887, 556.
- Bettenson, Henry. *Documents of the Christian Church*. New York: Oxford University Press, 1947.
- Borras, Alphonse. *Les Sanctions dans l'Eglise: Commentaire du Livre VI du Code du Droit Canonique*. Paris: Trady, 1990.

- Brehaut Ernest. *The History of the Franks by Gregory, Bishop of Tours*. New York: Columbia University Press, 1916.
- Cheney, C. R. *King John and the Papal Interdict*. Manchester: John Rylands Library, 1984, erişim: 31.03.2021, <https://www.escholar.manchester.ac.uk/uk-ac-man-scw:1m3082>.
- Chibnall, Marjorie. *Anglo-Norman England*. Oxford: Basil Blackwell, 1986.
- Clarke, Peter D. *The Interdict in the Thirteenth Century*. New York: Oxford University Press, 2007.
- Cullmann, Oscar. *The Early Church*. Londra: SCM Press, 1956.
- Çoban, Bekir Zakir. *Geçmişten Günümüze Papalık*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2009.
- Deanesly, Margaret. *A History of the Medieval Church 590-1500*. Londra: Methuen & Co Ltd, 1923.
- Demirci, Kürşat. "Hristiyanlık". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1998, 17: 328-340.
- Documents of the Christian Church*. New York: Oxford University Press, 1947.
- Duggan, C. "Decretals, Collections of". *New Catholic Encyclopedia*, Washington: Thomson Gale, 2002, 4: 601-604.
- Green Thomas. *New Commentary on the Code Of Canon Law*. New York: Paulist Press, 2000.
- Helmholz, R. H. *The Spirit of Classical Canon Law*. Londra: The University of Georgia Press, 1996.
- Hyland, Francis Edward. *Excommunication Its Nature, Historical Development and Effects*. Washington D. C: Catholic University of America, 1928.
- Jäschke, Kurt-Ulrich. *Anglonormannen*. Stuttgart: Urban-Taschenbücher, 1981.
- John, E. "Innocent III". *New Catholic Encyclopedia*, Washington: Thomson Gale, 2002, 9: 40-42.
- Kelly, J. N. D. *The Oxford Dictionary of Popes*. Oxford: Oxford University Press, 1986, 206-218.
- Krehbiel, Edward B. *The Interdict Its History and Its Operation*. Washington: The American Historical Association, 1909.
- Langlinsais, J. W. "Assumption of Mary". *New Catholic Encyclopedia*, Washington: Thomson Gale, 2002, 1: 797-801.
- Martin de Azpilcueta Institue. *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*. Montreal: Wilson, 2004.
- Mathews, Shailer & Gerald Birney. "Interdict". *A Dictionary of Religion and Ethics*, New York: The Macmillian Company, 1923, 228.
- Mathieu, Richard. *Freimauerei und Katholische Kirche*. Leipzig: Salier Verlag, 2015.
- Meydan, Emine. *Hristiyan Kilise Otoritesinde Aforoz*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2020.
- Monaghan, Patricia. "Celt Religion". *The Encyclopedia of Celtic Mythology and Folklore*, New York: Facts On File, 2003, 1: 80-81.
- Ogg, Frederic Austin. *A Source Book of Medieval History*. New York: American Book Company, 1908.
- Packard, Sidney R. "King John And the Norman Church". *The Harvard Theological Review* 15/1 (1922): 15-40.

- Robinson, J. Armitage. "Bishop Jocelin and the Interdict". *Somerset Historical Essays*. Oxford: Oxford University Press, 1921.
- Safra, Jacob E. *Britannica Encyclopedia of World Religions*. Chicago: 2006. Erişim:31.03.2021, <http://www.britannica.com>.
- Sayers, Jane. *Jocelin of Wells*. Woodbridge USA: The Boydell Press, 2010.
- Scheurl, Christoph Von. "Interdict". *The New Schaff-Herzog Encyclopedia of Religious Knowledge*, New York: Funk & Wagnalls Company, 6: 1910.
- Schilling, Bruno. *Der Kirchenbann Nach Canonischen Rechte: In Seiner Entstehung und Allmäligen Entwicklung*. Leipzig: Bei Carl Graefe, 1859.
- Stuhr, Johannes Henricus. *De Sponsalibus et Matrimonio: Praelectiones Canonicae*. Nabu Press, 2012.
- The Holy See. "Code de Droit Canonique". Erişim: 12.05.2019, http://www.vatican.va/archive/ENG1104/_P39.HTM.
- The Holy See. "Code of Canon Law". Erişim: 09.10.2021, https://www.vatican.va/archive/cod-iuris-canonici/eng/documents/cic_lib6-cann1364-1399_en.html.
- Turner, Ralph V. *King John: England's Evil King?* England: The History Press, 2009.
- Ussher, James. *The Whole Works*. Dublin: Hodges Smith & Co., 1864.
- Vernay, Eugéne. *Le 'Liber De Excommunicacione' du Cardinal Bérenger Frédol*. Paris: Arthur Rousseau, 1912.
- Woestman, William H. *Ecclesiastical Sanctions and the Penal Process: A Commentary On the Code of Canon Law*. Ottawa-Canada: Saint Paul University, 2003.